ŠKÁLA VÁNOČNÍHO NADŠENCE

Michaela Berková, Blanka Jurdičová

Nadšení jako osobnostní rys

„Nadšení (entuziazmus) je stav emocionální zaměřenosti, zaujetí pro určitou hodnotu, (...) zápal, zanícení pro něco.“ (Hartl & Hartlová, 2009, s. 339) Jde o komplexní lidský cit, jenž dle Plhákové (2004) kromě prožitkové, výrazové a behaviorální složky zahrnuje také subjektivní hodnocení a interpretaci podnětové situace – v tomto případě vánoční svátky. V popisu našeho konstruktu je tedy třeba zohlednit konkrétní obsah Vánoc, které Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích (Bulisová, 2003) charakterizuje jako původně křesťanský svátek slavený od 4. století, spojený s řadou lidových zvyků a rituálů typu nadílení dárků, zdobení stromečku, koledování apod. K bližší specifikaci nadšení je dále třeba pracovat s dimenzemi pozitivních emocí, jak je jmenují například Argyle a Crossland (1987, in Plháková, 2004):

1. pohroužení, pohlcení danou problematikou
2. moc, síla ve smyslu aktivních vstupů do zacházení s tématem
3. altruismus ve formě sdílení zážitků s jinými lidmi nebo privátního dopřávání si, užívání si podnětu
4. spirituální rozměr ve smyslu okouzlení nebo uspokojování tužeb spojených s podnětem.

Tvorba položek

Testové položky

Pro měření konstruktu *„vánočního nadšení“* jsme vytvořili pět významových pilířů – facet. Ke každé z nich jsme zformulovali dvě tvrzení. Takto vznikl inventář o deseti položkách. Při jejich tvorbě jsme vycházeli z vlastních zkušeností s prožíváním Vánoc a z pozorování v širším společenském prostředí (rodina, přátelé, známí). Ve snaze zachovat jednoduchost a jednoznačnost zadání jsme nepoužili inverzní otázky. Položky inventáře byly prezentovány v náhodném pořadí, před započetím testování byla respondentovi předložena instrukce k jeho vyplnění.

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoliv jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Tabulka 1: Facety a položky inventáře

Faceta a č. položky	Znění položky
Vánoční atmosféra	
1	Vánoční atmosféry si užívám dlouho před Štědrým dnem.
2	Rád(a) navštěvuji předvánoční trhy a akce.
Symbolika Vánoc	
3	K vánoční výzdobě kromě stromečku neodmyslitelně patří adventní věnec, betlém a barborka.
4	Dodržuji vánoční zvyky a tradice.
Kulinářské požitky	
5	Neumím si představit Vánoce bez kapra a bramborového salátu.
6	Vlastním sbírku receptů na vánoční pokrmy.
Dostávání a dávání dárků	
7	Dárky, které najdu pod stromečkem, mě vždy potěší.
8	Na vánočních dárcích pro své blízké si nechávám záležet.
Společnost rodiny a přátel	
9	Během vánočních svátků si užívám návštěv rodiny a přátel.
10	Vánoční večírek se svými kolegy si nenechám ujít.

K vyjádření míry souhlasu s výše uvedenými výroky byla použita škála Likertova typu s následujícími položkami.

Tabulka 2: Použitá škála

Stupně	Položky
1	Zcela nesouhlasím
2	Spíše nesouhlasím
3	Nevím/nemohu se rozhodnout
4	Spíše souhlasím
5	Zcela souhlasím

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoliv jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Testové škály a výpočet hrubého skóru

Jak bylo řečeno, na základě diskuze v týmu jsme stanovili pět facet. Provedená faktorová analýza však existenci 5 faktorů nepodpořila. Položky testu jsme tedy sloučili do dvou nalezených faktorů, které jsme nazvali následovně:

1. *„vánoční sdílení“* – položky 1, 2, 8, 9, 10
2. *„vánoční zvyky“* – položky 3, 4, 5, 6, 7.

Průběh faktorové analýzy je podrobně popsán v příslušném oddíle naší práce.

Participanti měli možnost vybírat z 5 možných odpovědí (viz tab. 2), jejichž bodové ohodnocení se shodovalo se stupněm souhlasu: zcela nesouhlasím – 1 bod, spíše nesouhlasím – 2 body, nevím/nemohu se rozhodnout – 3 body, spíše souhlasím – 4 body, zcela souhlasím – 5 bodů.

Hrubý skór subškál jsme vypočítali jako součet bodů za odpovědi přináležející k dané subškále. Za jednotlivé subškály šlo tedy získat 5-25 bodů. Na celkové škále *„vánočního nadšení“*, která sestává ze 2 subškál, bylo možné získat 10-50 bodů.

Výzkumný a standardizační soubor

Respondenti byli zvoleni metodou příležitostného výběru, což nám umožnilo získat poměrně rozsáhlý, i když ne zcela reprezentativní výzkumný soubor. Škála byla vytvořena v rámci studentské psychometrické laboratoře na internetové platformě www.dostal.vyzkum-psychologie.cz a distribuována prostřednictvím emailu a sociálních sítí. Samotný sběr dat proběhl v období od 29.10. 2019 do 18.11.2019, přičemž v tomto období proběhlo rovněž opakované šetření k odhadu test-retest reliability, kterého se mohli respondenti účastnit minimálně 7 dní po prvním otestování (k retestu byli účastníci autorkami vyzýváni). Celkem test vyplnilo 422 osob – 324 žen (77 %) a 98 mužů (23 %), v opakovaném testování pak 32 participantů (23 žen a 9 mužů). Při bližší analýze jsme vyřadili 2 respondenty, u nichž se odpovědi pohybovaly v nezvykle extrémních polohách a vzájemně si odporovaly. Průměrný věk participantů byl 30,74 let se směrodatnou odchylkou 12,47. Výpočet robustnějšího ukazatele – mediánu – odhalil střední hodnotu 26 let. Nejmladšímu respondentovi bylo 14 let, nejstaršímu 82 let.

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoliv jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Graf 1: Histogram věku respondentů

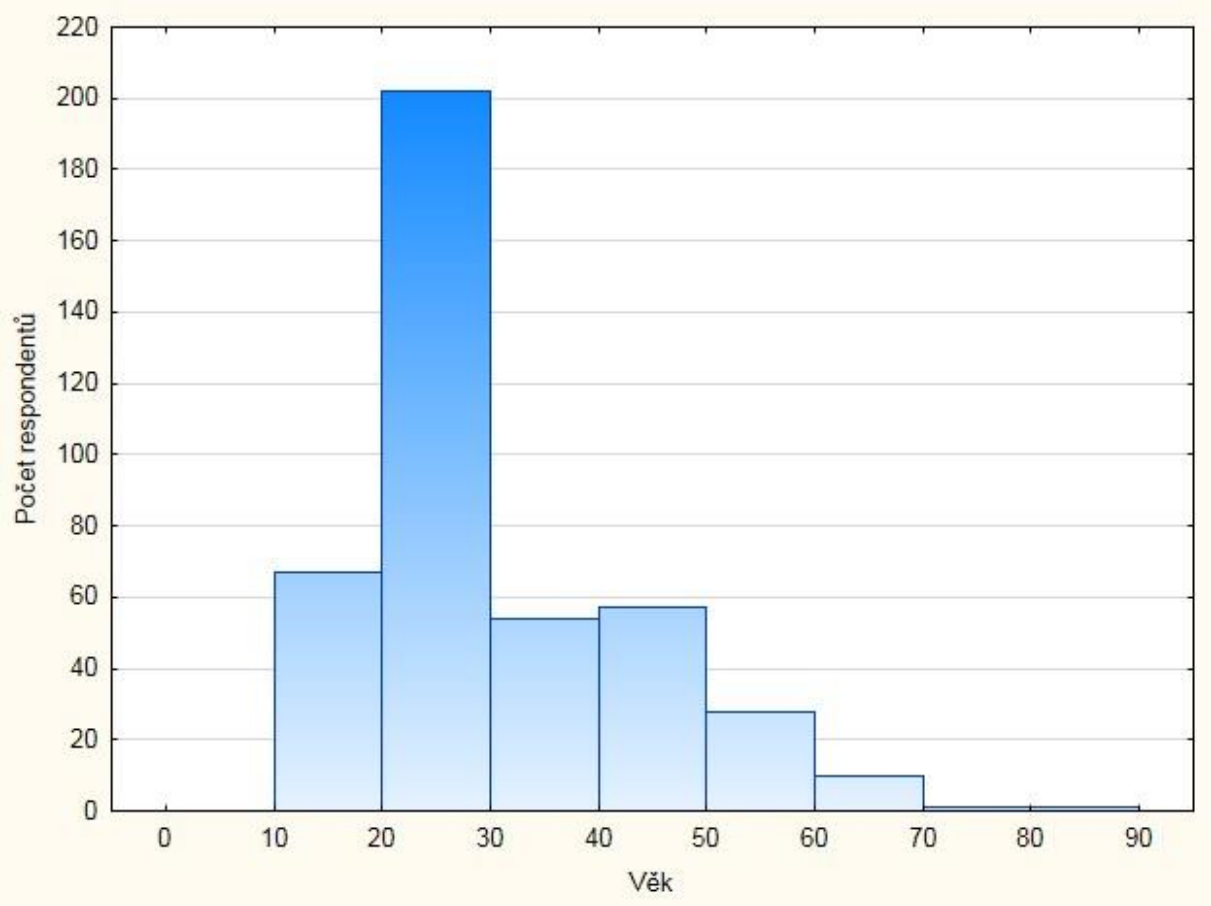

Důkazy o reliabilitě metody

Vnitřní konzistence

Kritériem reliability dokazující vnitřní konzistenci metody byl zvolen Cronbachův koeficient alfa, který má v případě hlavní škály hodnotu 0,79. Nalezené hodnoty Cronbachova koeficientu alfa pro jednotlivé subškály jsou uvedeny v tabulce č. 3. Celková vnitřní konzistence tedy vyšla poměrně vysoká.

Tabulka 3: Vnitřní konzistence

Škála	Počet položek	Cronbachova alfa
Vánoční sdílení	5	0,69
Vánoční zvyky	5	0,71

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoliv jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Stabilita v čase

Aby bylo možné určit stabilitu testu v čase, byli respondenti po 7 a více dnech vyzváni k opakovanému vyplnění testu. Respondenti prováděli retest v průměru po 13,3 dnech. Minimum bylo 7 dní a maximum činilo 20 dní. Opakovaného testování se zúčastnilo 32 osob (23 žen a 9 mužů). Celkový koeficient stability testu v čase činí 0,75. Nalezené hodnoty test-retest reliability jednotlivých subškál jsou zaznamenány v tabulce č. 4. Podle Klineho (1993, in Urbánek, Denglerová, & Širůček, 2011) by měl koeficient reliability pro stabilitu v čase činit minimálně 0,70, celkově by tedy naše metoda v tomto aspektu uspěla. Z jednotlivých subškál by tímto kritériem prošla škála *„vánoční zvyky“*.

Tabulka 4: Stabilita v čase

Škála	Počet položek	Stabilita v čase
Vánoční sdílení	5	0,66
Vánoční zvyky	5	0,81

Doba strávená na položkách

Pro výpočet doby strávené na položkách jsme použili průměrnou hodnotu souboru, ze kterého jsme předem odstranili odlehlá pozorování. Nejvíce času strávili respondenti na položce č. 3 (6,65 sekund), nejméně na položce č. 4 (3,56 sekund).

Graf 2: Průměrný čas vyplňování položek

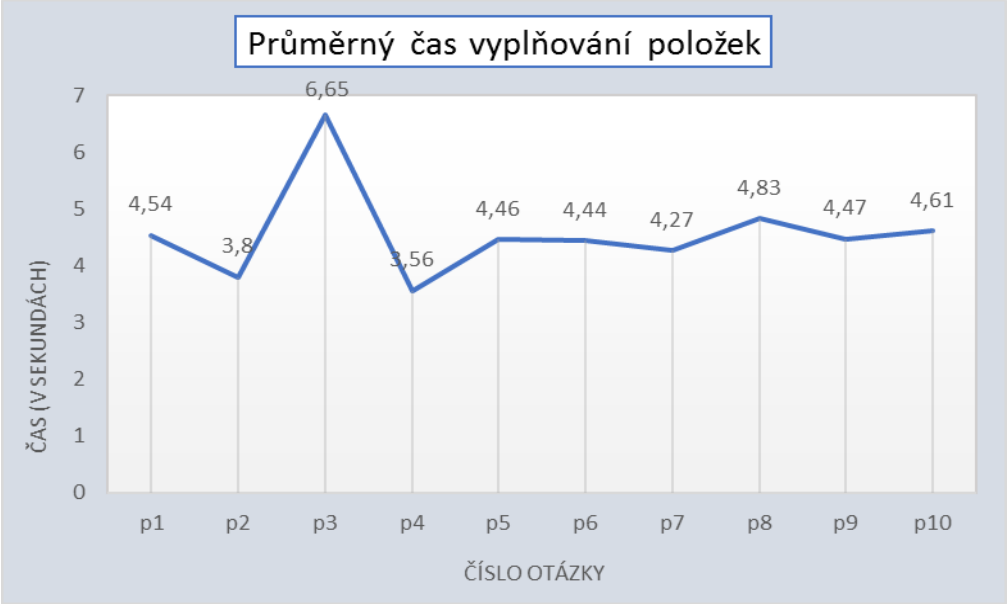

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoliv jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Důkazy o validitě metody

Kriteriální validita metody

Jako kritérium validity jsme stanovili zodpovězení kontrolní otázky ***„Jak obvykle trávíte Vánoce?“*** Část respondentů otázku vynechala. Uvedené odpovědi jsme převedli na číselnou hodnotu podle počtu zmíněných tematických okruhů (facet): 1 tematický okruh – 1 bod, 2 okruhy – 2 body atd. Následně jsme vypočítali Spearmanovu korelaci mezi hrubými skóry všech respondentů a validizačním kritériem. Nalezená korelace 0,2 je hodnocena jako slabá. Odpověď vyplnilo 285 respondentů ze 422 oslovených, což představuje 68 % respondentů. Jako příčina nezodpovězení otázky se nabízí vysvětlení, že naše validizační otázka byla formulována příliš široce, takže někteří respondenti nevěděli přesně, jak na ni odpovídat, u jiných mohla hrát roli neochota ztrácet čas podrobným vypisováním.

Faktorová struktura inventáře

Rozdělení položek do podškál jsme ověřili metodou hlavních komponent s normalizovanou rotací VARIMAXU.

Graf 3: Sutinový graf pro 10 položek

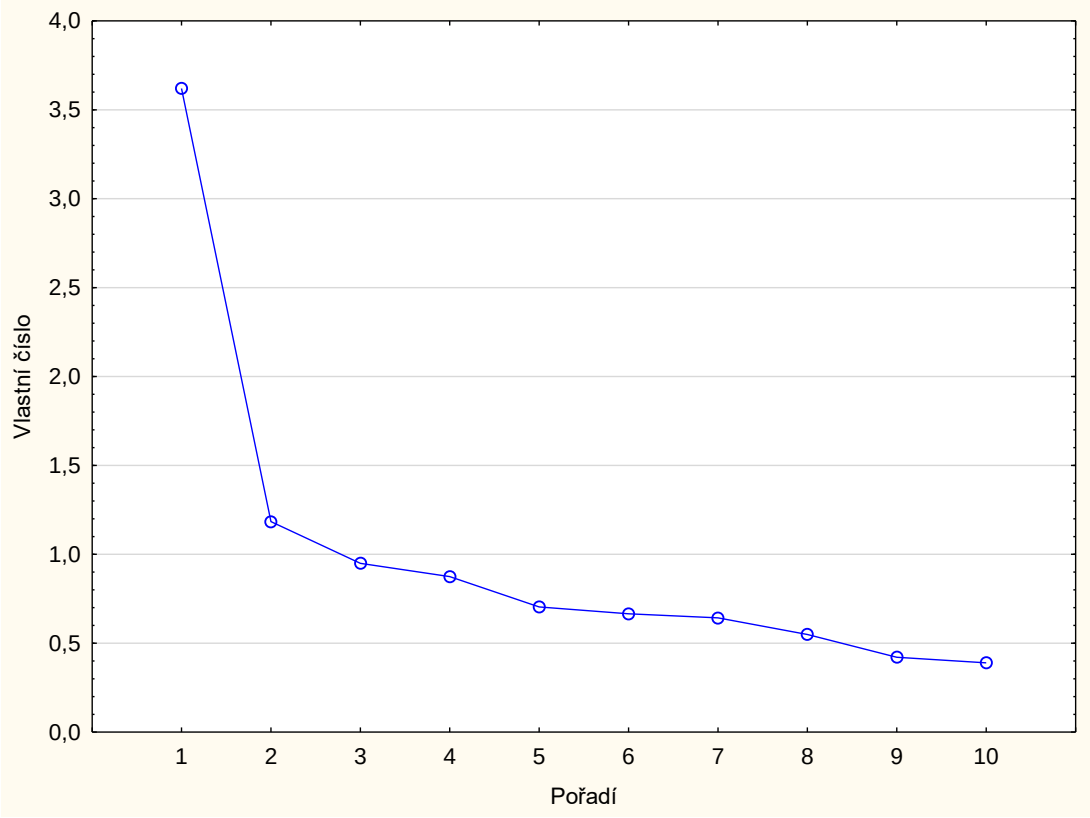

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoliv jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Sutinový graf ukázal jeden dominantní faktor, rozhodli jsme se však využít dva faktory s hodnotou vlastního čísla větší než 1. V těchto dvou komponentách jsou obsaženy všechny naše původní subškály.

Tabulka 5: Faktorové zátěže na 10 položkách a komunalita

Pol.	**Faktor 1 Vánoční sdílení**	**Faktor 2 Vánoční zvyky**	**Komunalita**	**Zkrácené znění položky**
1	0,75	0,25	62 %	atmosféra před Vánoci
2	0,77	0,08	60 %	předvánoční trhy a akce
3	0,12	0,76	59 %	vánoční výzdoba
4	0,35	0,74	66 %	zvyky a tradice
5	-0,52	0,75	57 %	kapr a bramborový salát
6	0,30	0,48	32 %	vánoční recepty
7	0,36	0,51	38 %	dárky obdržené
8	0,60	0,19	40 %	dárky darované
9	0,58	0,36	46 %	návštěvy rodiny a přítel
10	0,43	0,04	19 %	pracovní večírek
Vysv. rozpt.	**2,41 24 %**	**2,40 24 %**	**11,54 12 %**	**Vysvětlený rozptyl**

První nalezený faktor je svázán s položkami č. 1, 2, 8, 9, 10 a byl označen jako *„vánoční sdílení“*. Nejvyšší náboj zde má položka č. 2 (0,77) – *„Rád(a) navštěvuji předvánoční trhy a akce.“* Druhý faktor nazvaný *„vánoční zvyky“* souvisí s položkami č. 3, 4, 5, 6, 7. Nejvyšší náboj vykazuje položka č. 3 (0,76) – *„K vánoční výzdobě kromě stromečku neodmyslitelně patří adventní věnec, betlém a barborka.“*

Jako problematická se jevila položka č. 5 (*„Neumím si představit Vánoce bez kapra a bramborového salátu“*), která má záporný náboj pro faktor *„vánoční sdílení“*. Jelikož ale vykazovala silný pozitivní náboj pro faktor *„vánoční zvyky“*, ponechali jsme ji v inventáři.

Položka č. 10 (*„Vánoční večírek se svými kolegy si nenechám ujít“*) má na svém faktoru náboj 0,43, ale vykazuje nejmenší komunalitu ze všech položek (19 %).

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoliv jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Orientační normy

Výzkumný soubor jsme rozdělili do dvou věkových skupin, jak ukazuje tabulka č. 6. Graf 1 znázorňuje, že náš soubor nemá normální rozdělení, proto jsme nepoužili standardní skóry. Věkové skupiny jsme sloučili do dvou velkých kategorií, jelikož krajní kategorie vykazují malý počet respondentů, a hrubé skóry těchto kategorií jsme převedli na percentily.

Tabulka 6: Rozložení respondentů v kategoriích

Věková skupina	Počet		Muži		Ženy	
	muži	ženy	průměr	směr. odch.	průměr	směr. odch.
14-30	62	207	31,31	7,07	35,88	6,86
31-82	35	116	31,57	8,38	37,66	7,29

Následující dvě tabulky obsahují normy pro převod hrubého skóru na percentily pro muže a ženy.

Tabulka 7: Normy pro převod hrubého skóru na percentily pro muže

Hrubý skór	14-30 let	Hrubý skór	31-82 let
15	<1%	16	<1%
19	2%	20	6%
20	3%	22	12%
21	5%	23	15%
22	10%	25	18%
23	16%	26	24%
24	18%	27	29%
25	21%	28	32%
26	23%	29	35%
27	26%	30	44%
28	31%	32	53%
29	38%	33	56%
30	41%	34	59%
31	44%	35	68%
32	49%	37	79%
33	51%	42	82%
34	56%	43	88%
35	64%	46	94%
36	70%	48	>99%
37	77%		
38	82%		

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoliv jiné využití je na vlastní nebezpečí.

39	87%
40	92%
41	93%
46	98%
48	>99%

Tabulka 8: Normy pro převod hrubého skóru na percentily pro ženy

Hrubý skór	14-30 let	Hrubý skór	31-82 let
10	<1%	12	<1%
14	<1%	16	1%
17	1%	18	2%
19	2%	25	3%
20	2%	26	5%
22	3%	27	7%
24	4%	28	10%
25	6%	29	11%
26	6%	30	12%
27	9%	31	15%
28	11%	32	17%
29	13%	33	22%
30	14%	34	29%
31	17%	35	30%
32	21%	36	35%
33	28%	37	42%
34	33%	38	46%
35	40%	38	46%
36	45%	38	46%
37	52%	39	54%
38	60%	40	59%
39	66%	41	64%
40	71%	42	67%
41	73%	43	71%
42	79%	44	77%
43	85%	45	82%
44	88%	46	84%
45	93%	47	89%
46	96%	48	96%
48	96%	49	98%
49	97%	50	99%
50	99%		

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoliv jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Zhodnocení metody

Pozitivem našeho inventáře je poměrně velký výzkumný soubor čítající 420 osob. Faktorovou analýzou se podařilo extrahovat 2 faktory, které vypovídají o 24 % (celkem 48 %) vlastností daného souboru. Cronbachova alfa prokazující reliabilitu testu dosáhla hodnoty 0,79 na hlavní škále, což je poměrně vysoká spolehlivost. Celkový koeficient stability testu v čase byl rovněž vysoký (0,75), dá se tedy říci, že náš test je funkční.

Výběr validizačního kritéria se ukázal jako nepříliš povedený – šlo o otevřenou otázku se širokým spektrem možných odpovědí, takže respondenti nevěděli přesně, jak na ni odpovídat, některé mohla od jejího vyplnění a případně také od vyplnění retestu odradit velká časová náročnost.

Ke konstrukci testu je nutné podotknout, že některé položky se jevily jako problematické z hlediska záporného náboje na prvním faktoru (č. 5) a v porovnání s ostatními položkami i z hlediska nízké komunality (č. 10). Položka č. 5 *(„Neumím si představit Vánoce bez kapra a bramborového salátu“*) působí jako dvouhlavňové tvrzení, na což upozorňovali někteří respondenti. Matoucí dojem mohly v respondentech zanechat i některé další položky s kumulovaným obsahem (několikanásobný větný člen – věnec, betlém, barborka). Poměrně vágní formulaci měly položky č. 6 a č. 10 týkající se vánočních receptů a pracovního večírku.

Použitá literatura

Bulisová, J. (Ed.). (2003). *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Praha: Ottovo nakladatelství.

Hartl, P. & Hartlová, H. (2009). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

Plháková, A. (2004). *Učebnice obecné psychologie.* Praha: Academia.

Urbánek, T., Denglerová, D. & Širůček, J. (2011). *Psychometrika: měření v psychologii*. Praha: Portál

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoliv jiné využití je na vlastní nebezpečí.